

Радоман Јовановић

НИКО С. МАРТИНОВИЋ

(23. V 1914 — 10. I 1975)

Др Нико С. Мартиновић рођен је на Цетињу 23. маја 1914. а умро у Сарајеву 10. јануара 1975. године, док је учествовао на једном научном скупу. Живио је и вишеструко дјеловао у периоду веома значајних друштвених превирања, политичког поларизовања и два свјетска рата. Био је свједок и врло активни учесник компликованих друштвено-политичких збивања, будан посматрач савремености, активан судионик времена и добар зналац и проучавалац прошлости.

На Цетињу је завршио основну школу и вишу гимназију (1933), а дипломирао је на Правном факултету у Београду 1938. године. Послије дипломирања радио је као адвокатски приправник на Цетињу.

Још као ђак Цетињске гимназије ступио је у напредни омладински покрет. У СКОЈ је примљен 1931. године, а нарочиту револуционарну активност показао је у току студија на Београдском универзитету — тадашњем центру револуционарне студентске омладине.

Послије избијања 13-јулског устанка 1941. године Мартиновић је интерниран и у италијанским затворима и логорима провео је све до капитулације фашистичке Италије 1943. Одмах се прикључио партизанским јединицама у Италији, откуд се пребацио у Југославију. Послије рата обављао је разне дужности, а 1948. постављен је за првог директора новооснованог Института за изучавање историје црногорског народа (касније Историјског института СР ЦГ). Докторирао је на Правном факултету у Београду на теми „Валтазар Богишић. Историја кодификације имовинског

права“ 1957. године. Доста дуго био је директор Централне народне библиотеке „Ђурђе Црнојевић“ на Цетињу. Изабран је за дописног члана САНУ 1972. године.

У свом доста кратком животу Мартиновић је био активан су-дионик у друштвено-политичком животу, нарочито изразито способан и спреман да организује и активно учествује у културном и научном раду у својој земљи и иностранству. Био је предсједник или члан бројних научних савјета, радних тимова, редакција бројних стручних и научних часописа, приређивач више посебних издања, оснивач активних стручних удружења. Његово интересовање за јавни рад било је вишеструко: са неуобичајеном радном енергијом и упорношћу бавио се публицистиком, књижевношћу, правном, политичком и културно-просвјетном историјом, етнографском и фолклором, историјом револуционарног покрета и његовим вођама и др. Био је човјек широке ерудиције, зналац документарне основе и давао је, већином, нове и науци непознате податке и закључке. Објавио је запажене радове публицистичког, научно-популарног и научног жанра.

Личност и дјело дра Мартиновића (популарног Ника Симова) били су предмет више осврта, од којих неки имају и својства стручне и научне оцјене. Обимну библиографију Мартиновићевих радова објавио је Мирослав Лукетић („Др Нико С. Мартиновић, 1914—1975“, Библиографски вјесник, 1—2, Цетиње 1976, 55—95), а запажене радове о неким аспектима његовог научног рада публиковали су Томица Никчевић (*Нико С. Мартиновић и његово стваралаштво у области културне, политичке и државно-правне историје*, Гласник Етнографског института САНУ, књ. XXIV/1975, 25—40), Миљана Радовановић (*У спомен Нику С. Мартиновићу, прагаоцу на проучавању борбеног фолклора*, Гласник Етнографског института САНУ, књ. XXIV/1975, 41—43), Петар Влаховић (*Допринос др Ника Симова Мартиновића проучавању нашег народног стваралаштва*, Народна стваралаштво, Фолклор, год. XXII, св. 1, Београд 1983, 1—29). Осврти на научно стваралаштво и запажену активност Н. С. Мартиновића објављени су, у бројним научним часописима, ревијама и дневним листовима (Ч. Пејовић, Ј. Ђоновић, И. Радосавовић, Р. Перишић, И. Злоковић, Ђ. Пејовић, Р. Лукић, С. Пламенац, В. Лукић).

Овај текст нема других претензија осим да, поводом јубилеја „Записа“ — „Историјских записа“ (1927—1987), још једанпут спомене име и заслуге дра Ника С. Мартиновића, члана редакције „Историјских записа“, дугогодишњег њиховог сарадника и првог директора Историјског института СР Црне Горе.

Мартиновић се још у младим данима определијелио за јавну ријеч и њено достојанство. Почео је новинарским и публицистичким радовима у либералнијим листовима грађанске штампе, по највише у „Зети“ и никшићкој „Слободној мисли“ Био је сарадник и илегалних партијских и омладинских гласила, нарочито „Удара“, органа Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак. Систематски се почео бавити научним радом послје другог свјетског рата, нарочито од 1948. године, када су на Цетињу створени услови за такво организовано дјеловање.

Предмет Мартиновићевог научног интересовања биле су разнородне тематске области и проблеми, из којих је објавио неколико стотина већих и мањих радова, објављених као посебна издања и у бројним домаћим и страним часописима и зборницима радова.

Мартиновић се нарочито бавио политичком и културном историјом Црне Горе и других југословенских земаља. Из те области објавио је велики број радова у бројним часописима и посебним издањима, а у њима је давао нове оцјене, износио претпоставке и закључке. Неки од тих радова имају изузетан значај. Има међу њима и оних који само наизглед изгледају мањи, али и они увијек дају понеки драгоцен податак за комплексније изучавање важних научних питања. Мартиновићу је било посебно стало да допринесе научном изучавању узајамних веза и сарадње међу нашим народима, посебно међу културним и јавним радницима. Ради тога је дао значајне податке и добра тумачења о животу и раду бројних југословенских културних, научних и других јавних радника.

Као изузетан поштовалац личности и обимног научног дјела П. А. Ровинског, знаменитог проучаваоца Црне Горе, Мартиновић се посебно залагао и знатно допринио изучавању дјела овог руског научника о Црној Гори, радовима објављеним у нашој земљи и СССР

Повелик је број радова Н. С. Мартиновића из области културне историје и историје књижевног стваралаштва у Црној Гори. Писао је о развоју школства, позоришта, штампе, о бројним питањима другог карактера. Нарочиту пажњу, ипак, посвећивао је изучавању и оцјењивању књижевног стваралаштва између два свјетска рата и у току НОР-а, разумије се — понајвише револуционарној књижевности.

Из области политичке историје Мартиновић је објавио замашан број радова. Ту се посебно истичу његови радови о Његошу. Човјеку широког образовања, какав је био Мартиновић, није било тешко да се прихвати научне обраде временски широког простора црногорске историје. Тако је Мартиновић писао и о

неким питањима анексионе кризе (1908—1909), о балканским ратовима, првом свјетском рату (нарочито о Јанку Вукотићу).

Изучавао је Мартиновић и нека питања везана за утицај социјалистичких идеја у Црној Гори и значајне европске догађаје и њихов одјек код наших народа.

Изузетно је значајна пионирска улога Ника С. Мартиновића на изучавању револуционарног радничког покрета у Црној Гори. Он је један од првих ентузијаста који су започели систематско прикупљање, научну обраду и публиковање грађе о радничком покрету у Црној Гори, чиме су стварани услови за његово критичко изучавање. Уз то, Мартиновић је објавио неколико радова из ове проблематике. Из ове проблематике нарочиту пажњу посветио је настанку и улози штампе, нарочито радничке и оне илегалне у условима између два свјетска рата.

Мартиновић има велике заслуге и као писац енциклопедијских чланака, уредник библиографских издања (посебно као директор Централне народне библиотеке и одговорни уредник њених издања).

Посебно мјесто у научном раду Ника С. Мартиновића има изучавање правне прошлости Црне Горе. Нарочито су запажени његови радови о Валтазару Богишићу и имовинском праву у Црној Гори. Поред објављених радова, Мартиновић је зналачки исписивао документе из Богишићеве библиотеке и архива у Цавтату, који се сада налазе у Историјском институту СР Црне Горе. Као један од најбољих познавалаца живота и рада Валтазара Богишића, Мартиновић је објавио о њему повећи број радова. Уз то, публиковао је и неколико других радова о појединим питањима и институцијама црногорске државе и права.

Са посебним жаром Мартиновић је приступао објављивању старих споменика и законских извора Црне Горе, па је објавио *Цетињски летопис* и неке друге старе опоменике.

Знатну пажњу Мартиновић је посветио проучавању народног стваралаштва, а посебно револуционарног фолклора у Црној Гори. Као активан члан и члан управе Савеза удружења фолклориста Југославије учествовао је са рефератима и саопштењима на низу конгреса и научних скупова овог Савеза. У тим радовима показао је широк приступ, а компоновао их је тако да они чине једну цјелину. Уз то, Мартиновић је посебно изучавао усмено народно стваралаштво, нарочито оно што се односи на *људскоћу*. Нарочито је важна књига *Јеванђеље по народу*, збирка народних пословица, коју је припремио Н. С. Мартиновић.

По упорности и жару који је уносио у цјелокупну своју активност, по заслугама за цјелокупни културни и научни живот, Мартиновић се убраја у врх црногорске интелигенције. Популарни и заслужни Нико Симов и његово дјело заслужују цјеловито научно сагледавање, чиме би се испунио макар дио дуга према њему.